

DENE TÁRBIYA SABAQLARÍNDÁ PEDAGOGIKALÍQ TEXNOLOGIYALAR ARQALÍ EKOLOGIYALÍQ MÁDENIYATTÍ RAWAJLANDÍRÍW BASQÍSHLARÍ

Qaljanov Raxman

Nukus innovatsion instituti oqitirwshısı.

Tolibayeva Dinara

Nawayı mámleketlik kánshilik hám texnologiyalar universiteti janındağı Nukus kánshilik instituti 2 - kurs student.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10951191>

Annotatsiya. Usı maqalada pedagogik texnologiyalar arqali ekologiyaliq mádeniyatti rawajlandirw basqishlarıv hám dene tarbiya sabaqlarında jasqa qarap rawajlanıwdıń ózine tán qasiyetleri esapqa alınğan halda rawajlandirw maseleleri boyınsha mağıwmatlar berilgen.

Gilt sózler: Pedagogik texnologiyalar, ekologiyaliq mádeniyatti, dene tarbiya, sport turleri, Salamatlastırw, ta'lim beriw, tarbiya beriw.

STAGES OF PROMOTION OF ENVIRONMENTAL CULTURE USING PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN PHYSICAL EDUCATION CLASSES

Abstract. This article provides information on the stages of promotion of ecological culture with the help of pedagogical technologies and the issues that are implemented taking into account the specific characteristics of promotion by age in physical education classes.

Key words: Pedagogical technologies, environmental information, physical education, sports, health, education, upbringing.

ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПО ФИЗИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ

Аннотация. В данной статье представлена информация об этапах формирования экологической культуры с помощью педагогических технологий и вопросах, которые реализуются с учетом особенностей формирования по возрасту на занятиях по физическому воспитанию.

Ключевые слова: Педагогические технологии, экологическая информация, физическое воспитание, спорт, здоровье, образование, воспитание.

Prezidentimizdiń 2017 jil 21 apreldegi pármanına muwapıq, ekologiya hám qorshağan ortalıqtı korgaw tarawında mámleket basqarılıw sisteması jetilistirildi. Ózbekstan Respublikası Ekologiya hám qorshağan ortalıqtı korgaw mámleketlik komiteti qayta shólkemlestirilip, onıń wazıypası etip ekologiyaliq jağdaydı jaqsılaw, xojalıq shıǵındıların jıynaw, saqlaw, tasıw, utilizaciya islew hám qayta islew boyınsha kóplegen wazıypalar qoyıldı. Qorshağan-ortalıq pataslanıwınıń aldın alıw boyınsha mámleketlik qadaǵalawdı kúsheytiw zárúrligi aytıp ótildi. Mısalı, Andijan, Angren, Buxara, Nawayı, Fergana, Almaliq, Bekabad, Shırshıq, Tashkent hám Nókis kalası sıyaqlı óndiris islep shıǵarıw qalalarda hawanıń shań menen pataslanıw dárejesi sanitar normadan ortasha esap penen 2,7 ese artqanı baqlanǵan. Usı sebepli, Ekologiya mámleketlik komiteti xızmetkerlerine xalıq aralıq tájiriye tiykarında qorshağan-ortalıqtı qorgaw boyınsha Milliy koncepciyasın islep shıǵıw wazıypası júkletildi [1].

5 iyunda Dúnya júzi boylap Ekologiya kúni sıpatında belgilenbekte. Bul kún barlıq mámleketler halqı hám húkimetlerin global ekologik mashqalalar haqqında kóbirek maǵlıwmatqa iye bolıw, izertlewler alıp barıw hám ekologik mashqalalardı sheshiw jolında ilaj-tádbirlerin ótkeriwdi talap etedi. 1973 jıldan beri belgilenetuǵın ekologiya kúni klimat ózgeriw tábiyy sıpatlar hám záhárli shıǵındılar ekologik basqarıw hamde tábiyy rezervlerden nátiyjeli paydalanıw sıyaqlı mashqlalardıgá itibarın qaratıp keledi.

Óspirimlerdeń ekologiyalıq mádeniyatın tárbiyalawda tálim sıpatınıń potencialın sezilerli dárejede tolıq hám nátiyjeli ámelge asırıwdı támiyinleydi. Eń tiykarǵısı – oqıwshılardıń ekologiyalıq mazmunǵa iye bolǵan iskerlikti qalıplestiriw hám bul iskerlik arqalı olardıń uqıplıqları menen kónikpelerin rawajlandırıw ushın sharayatlar jaratıladı. Sonıń menen birge pedagogikalıq texnologiya obekti degende – pedagogikalıq processti oqıtıw quramı hám onıń logikası ózine tán principleri, shártlerge muwapıq túrde pedagogikalıq maqsetlerdi ámelge asırıw ushın shólkemlestiriw usılları túsiniledi. Tárbiyalıq potencialın tek ǵana intellektual, emocional, psixikalıq tarawda rawajlanıwdıń jası hám jeke ózgesheliklerine baǵdarlanǵan bir waqıtta tásir ótkeriwde ǵana ámelge asırıladı.

Innovaciyalıq texnologiyalardı qollaw menen ótkerilgen zamanagóy sabaqlardı óspirimlerdeń jas ózgeshelikleriniń rawajlanıwın, oqıtıwdıń mazmunı hám tempin tańlaw, erkinligin qalıplestiriw, tálim iskerliginiń subektleri arasında hár bir, sheriklik múnásibetleri ushın jaǵımlı sharayatlardı jaratıwdı támiyinlew gerek.

Oyin texnologiyaları – oyun, miynet hám úyreniw menen birge tek balalardıń ǵana emes, jası úlkenlerdeń iskerliginiń biri bolıp tabıladı. Oyun halatlarınıń shártler qanday da bir iskerliktiń gumanitar tájiriyesin, qayta tikleydi hám nátiyjede is-háreketlerin ózin-ózi basqarıw qalıplestiredi hám jetilistireledi. Tálim procesin aktivlestiriw hám kúsheytiriwge tayanatuǵın zamanagóy mektepte oyun iskerligi tómendegi hallarda qollanıladı.

- erkin texnologiya sıpatında
- pedagogikalıq texnologiya elementi sıpatında
- sabaq forması yaki onıń bir bólegi sıpatında
- onıń klastan tıs iskerligi

Balaǵa turmıs subekti retinde múnásibette bolıw, pedagogtı bala hám mádeniyat arasındaǵı kóbirek sıpatlardı túsiniw balalar shaxsın qollap-quwatlawdı júzege keltiredi, olar jáhán mádeniyat qádiriyatlar áleminde ózin ańlaǵan mádeniyat insandı tárbiyalawǵa baǵdarlanǵan, mádeniy obrazlardıń mazmunın tańlaw hám tárbiya barısında mádeniy úlgi hám normalardı qayta tiklewi, onıń mádeniyat álemine kiriwi hám ulıwma insanıyılıq hám milliy úlketanıw mádeniy qádiriyatlardı qabıllawın bildiredi. Tálim mádeniyat penen múnásibetinde onı áwladtan áwladqa jetkerip beriw mexanizmi sıpatında bayan etiledi. Bunda ekologiyalıq tálimniń ulıwma mádeniy funkciyasın ámelge asırıwda ekologiyalıq aksiologik komponenti ayrıqsha áhmiyetke iye. Ekologiyalıq mádeniyattıń aksiologik shólkemlestiriwshisi ekologiyalıq qádiriyatlar sisteması hám tábiyatta qádiriyatlar sıpatında múnásibet penen bir katar qádiriyat baǵdarların dúzedi. Olar shaxstıń jeke turmıs tájiriyesini, onıń barlıq keshirmeler toplamı menen bekkemlengen ishki strukturasınıń áhmiyetli elementleri bolıp esaplanadı [2].

Balalardıń individual jas ózgeshelikleri, tábiyattı qorǵawda ámeliy qatnasıw hám emocional keshirmeler tájiriyesinde ekologiyalıq mádeniyatı bolǵan qalıpleskenliktiń hár qıylı dárejelerin, ózin qorshap turǵan ortalıqqa bolǵan múnásibetlerin tereńlestiriwdiń hár qıylı uqıplılıqların támiyinleydi.

Óspirimlarning ekologiyaliq xabarlarini jánede úlkenirek kólemde iyelewge mútájlik seziledi, máhállede ekologiyaliq mashqlalarning sheshimin tabiwda, ekologiyaliq shartnamalarning islep shıǵıwda qatnasıw aktivligi artadı. Bul baslamalardı qollap-quwatlaw hám rawajlandırıw gerek.

Tábiyattı hám mádeniyattı túsiniw principlerine tiykarlangan tárbiya «balanın mádeniy rawajlanıwın oyatadı», «balalardı mádeniy qádiriylarǵa baǵdarlaydı hám kishi jastaǵı balalardı jeke – ózlerin kórsetiwge sharayatlar jaratadı.

Ekologiyaliq tálim dúzilisleriniń ilimiy-teoriyalıq tiykarları ózgeredi. Onda gumanitar kútiwlerge muwapıq tek ǵana dúnyanı tusindiriwge úyretedi, biraq olardı teń salmaqlılıqtı saqlawdı basqarıw názerinen, juwapkerli sheshimlardi qabıllawdıń har kıyılı variantları kórip shıǵıladı.

Ekologiyaliq tálimniń tiykarǵı ulıwma mádeniy meseleleri arasında, tereń didaktikalıq qayta islewdi talap etetuǵın – balalardı turmısqa zárúr bolgan xabarlarǵa erkin ózlestirip alıwǵa úyretiw ushın onı sanalı túrde qabıllaw, nátiyjeli paydalanıw, erkin pikirlew, máhálle dárejesinde ekologiyaliq mashqalalardı sheshiwde birge islesiw, kúndelikli turmısta qorshaǵan ortalıqtı hám insanlar salamatlıǵı ushın ekologiyaliq qáwipsiz háreketler islew, okıw-proektlestiriw hám gumanitar ekologiyaliq baǵdarlangan iskerlikti ámelge asırıwdan ibarat. Ekologiyaliq tálimniń alǵa ilgerilep barıwın rejlestiriw mazmunı, házirgi global uzliksiz ózgeriwshi dúnyanıń talaplarına juwapı retinde – jámiyette normal jaylasıw hám jasawǵa mas insanlardı tárbialaw bolıp tabıladı.

Hár kıyılı túrdegi sanalı túrde sheshimlardi qabıllaw ushın óspirimlerde sonday oy payda boladı, oǵan karap tańlap alıwı úyreniw imkaniyatlarına iye bolıp, qarar qabıllawda qatnasıw olardıń tálim iyelewine baylanıshı boladı.

Juwaqlap aytqanda, óspirimlarning sociallıq aktivligi hár túrli joybarlardı ámelge asırıwda tek ǵana mektep tárepinen avtonomiyalı bilim beriw sisteması sıpatında ámelge asırılıwı múmkin, ol tálim iskerliginde sociallıq sheriklikler – hár kıyılı baǵdarlarga iye tálim orınlarınan tartıp kárxanalar hám shólkemlerge shekemgi tarawlarda óz ishine qamtıp alıwı talap etedi.

REFERENCES

1. Petrushkina, N. "Sport ecology" – a qualified in the field of physical education and sport science training program / N. Petrushkina, O. Makunina, O. Kolomietz // Asta Kinesiologiae Universitatis Tartuensis: Seventh Conference of Baltic Society of Sport Sciences, May 7-9, 2014. Tartu, Estonia. –Tartu, 2014. – P. 140.
2. Ekologiya va tabiatni muhofaza qilish / o'quv qo'llanma: O. E.Xo'janazarov, Sh.Yakubjonova.: «Barkamol fayz media»nashriyoti, 2018-yil - 208 bet
3. Платонов В.П. "Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте" Киев 1997., -284 с
4. Tursunov X..T., Raximova T.U. Ekologiya. /O'quv qo'llanma /Toshkent: "NIF MSH", 2020,124 bet.
5. Атаджанян Н.А., Турханов А.И., Шепдеров Б.А. "Этюды об адаптаций и путях сохранения здоровья" Москва.: изд-во "Сирин" 2002 -156 с
6. Керимов Ф., Умаров М. "Спортда прогнозлаштириш ва моделлаштириш" Тошкент.: 2005. 125 б

7. Jarilkapov U. B., Qaljanov R. P., Tolibaeva D. K. DEVELOPMENT OF JUMPING ABILITY IN VOLLEYBALL PLAYERS BY MEANS WEIGHTLIFTING STRENGTH EXERCISES //International Journal of Pedagogics. – 2024. – T. 4. – №. 01. – C. 74-80.